

СЕРТИФИКАЦИОННИ ПРОГРАМИ

CGAP®

Certified Government
Auditing Professional®

CCSA®

Certification in
Control Self-Assessment®

CFSA®

Certified Financial
Services Auditor®

CRMA®

Certification in
Risk Management Assurance®

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод.....	2
Какво трябва да знаем за сертифициционните програми CGAP , CCSA , CFSA и CRMA ?.....	3
Кандидатстване по програмите CGAP , CCSA , CFSA и CRMA	5
Провеждане на изпитите	10
Съвети за успешното полагане на изпитите.....	11
След изпитите по сертифициционните програми CGAP , CCSA , CFSA и CRMA	12

УВОД

Институтът на вътрешните одитори (The IIA) е международна професионална асоциация, създадена с цел да развива професионалния статус на вътрешния одит. Сред основните ангажименти на Института на вътрешните одитори е да осигурява разнообразни възможности за професионално обучение и развитие, стандарти и професионални практически указания, както и програми за сертифициране.

В качеството си на филиал на Международния институт на вътрешните одитори (The IIA), Институтът на вътрешните одитори в България (**ИВОБ**) администрира провеждането и предлага подготовка (обучения, литература) за изпитите по сертификационните програми на Международния институт на вътрешните одитори.

Настоящото издание цели да представи същността, значението и съдържанието на специализираните сертификационни програми на The IIA: „Сертифициран професионалист в областта на одита в публичния сектор“ (**CGAP**), „Сертификация в областта на самооценката на контрола“ (**CCSA**), „Сертифициран одитор на финансови услуги“ (**CFSA**) и „Сертификация в областта на осигуряване управлението на риска“ (**CRMA**). Посочени са начинът за кандидатстване, изискванията, на които кандидатите трябва да отговарят, дадени са насоки и съвети за успешното преминаване на изпитите. Разяснено е и какво предстои след придобиване на съответния сертификат.

КАКВО ТРЯБВА ДА ЗНАЕМ ЗА СЕРИФИКАЦИОННИТЕ ПРОГРАМИ CGAP, CCSA, CFSA И CRMA?

Какво представляват програмите „Сертифициран професионалист в областта на одита в публичния сектор“ (CGAP), „Сертификация в областта на самооценката на контрола“ (CCSA), „Сертифициран одитор на финансови услуги“ (CFSA) и „Сертификация в областта на осигуряване управлението на риска (CRMA)?

CGAP

Certified Government
Auditing Professional®

CCSA

Certification in
Control Self-Assessment®

CFSA

Certified Financial
Services Auditor®

CRMA

Certification in
Risk Management Assurance®

Сертифициран професионалист в областта на одита в публичния сектор (CGAP) е сертификационна програма, специално разработена за одиторите, практикуващи в публичния сектор. Изпитът проверява знанията на кандидатите по отношение на специфичните особености на одита в публичния сектор – одит на фондове, субсидии, проверка за съответствие със законодателството, конфиденциалност и пр. Цялостният акцент на програмата е поставен върху ролята на одита в засилването на отчетността и контрола и подобряването на управлението в публичния сектор.

Сертификацията в областта на самооценката на контрола (CCSA) е специално създадена за професионалистите, които използват самооценката на контрола в своята работа. Изпитът CCSA тества Вашето разбиране за основите на самооценката на контрола, подходите на самооценка и свързаните с тях концепции за риск, контрол и бизнес цели.

Програмата за сертифициран одитор на финансови услуги (CFSA) е специално изготвена за целите на одиторите в банкови и кредитни институции, застрахователни и презастрахователни дружества, инвестиционни дружества, финансови регулатори и борси. Кандидатите по програмата избират в коя област да се профилират и да положат изпит – банки, застрахователни дружества и борси. Ако целта Ви е да продължите да се развивате като професионалист в сферата на одита на финансови услуги и искате да демонстрирате Вашите задълбочени познания за финансовите услуги, сертификатът CFSA е точно за Вас.

Сертификацията CRMA (Certification in Risk Management Assurance) е предназначена за вътрешни одитори и специалисти по управление на риска, с отговорност и опит в предоставянето на увереност по отношение на риска, процесите на управление, осигуряване на качеството и самооценка на контрола (CSA). Той демонстрира способността на кандидата да оценява динамичната среда на организацията, процесите по корпоративно управление и управление на риска, както и предоставянето на увереност и консултиране по тези въпроси.

Какви са ползите от сертификатите на The IIA?

Сертификатите на The IIA са ключът към Вашия професионален успех. Те ще отворят пред Вас много възможности за кариерно развитие и ще увеличат доверието и уважението към Вас.

Успешното сертифициране е ценно постижение, което Ви осигурява професионално предимство, независимо дали сте одитор или Ръководител на звено за вътрешен одит, одит мениджър, риск мениджър или студент в областта на счетоводството и контрола или друга специалност.

Какво съдържат изпитите **CGAP**, **CCSA**, **CFSA** и **CRMA**?

Изпитът за **CGAP** се базира на Международните стандарти за професионалната практика по вътрешен одит на The IIA и стандартите на Международната организация на върховните одитни институции (ИНТОСАЙ) и проверява знанията на кандидатите в четири области, както следва:

- Област I: Стандарти, управление и рамки за контрол и риск (10 – 20%);
- Област II: Практики за одит в публичния сектор (35 – 45%);
- Област III: Умения и техники за одит в публичния сектор (20 – 25%);
- Област IV: Одитна среда в публичния сектор (20 – 25%).

Изпитът за **CCSA** проверява знанията на кандидатите в шест области, както следва:

- Област I: Основи на самооценката на контрола (5 – 10%);
- Област II: Интегриране на програмата за самооценка на контрола (15 – 25%);
- Област III: Елементи на процеса на самооценка на контрола (15 – 25%);
- Област IV: Бизнес цели и представяне на организацията (10 – 15%);
- Област V: Идентифициране и оценка на риска (15 – 20%);
- Област VI: Теория на контролите и приложение (20 – 25%).

Съдържанието на изпита за **CFSA** е следното: 80% проверява знанията на кандидатите в четири общи области, както следва:

- Област I: Одит на финансови услуги (25 – 35%);
- Област II: Одит на финансови продукти (25 – 35%);
- Област III: Одит на финансови процеси (25 – 35%);
- Област IV: Регулаторна среда (10 - 20%).

Останалите 20 % са в една от следните специфични области, от които кандидатът трябва да избере:

- Банки: Продукти, процеси и регулаторна среда – професионално ниво;
- Застраховане: Продукти, процеси и регулаторна среда – професионално ниво;
- Борси: Продукти, процеси и регулаторна среда – професионално ниво.

Кандидатите не могат да изберат да бъдат тествани върху повече от една дисциплина. Сертификатът по програма **CFSA** е един и не разграничава на коя от дисциплините се е явил кандидатът.

Сертифицирането по програма **CRMA** преминава в два етапа: успешно вземане на първа част на изпита **CIA** и отделен **CRMA** изпит. Първа част на изпита **CIA** може да бъде взета преди, по време или след полагането на изпит **CRMA**.

Изпитът за **CRMA** проверява знанията на кандидатите в четири области, както следва:

- Област I: Организационно управление, свързано с управлението на риска (25-30%);
- Област II: Принципи на процесите на управление на риска (25-30%);
- Област III: Роля на вътрешния одитор за даване на увереност (20-25%);
- Област IV: Роля на вътрешния одитор като консултант (20-25%).

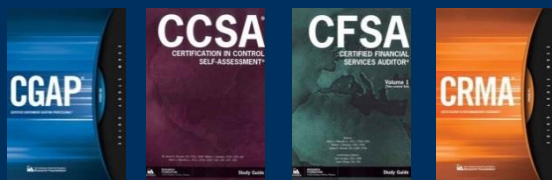
Изпитите за **CGAP**, **CCSA**, **CFSA** се състоят от 115 затворени въпроса с четири възможни отговора, от които само един е верен. Времето за провеждане на изпита е 2 ч. 55 мин.

Изпитът **CRMA** се състои от 100 затворени въпроса с четири възможни отговора, от които само един е верен. Времето за провеждане на изпита е 2 ч.

Как да се подготвя за изпит?

Подробна информация относно всички актуални учебни пособия може да откриете на интернет адрес: <http://bookstore.theiia.org/certifications>.

Всички издания от библиотеката на The IIA можете да поръчате директно към ИВОБ. **Талон-заявка за учебна литература** можете да свалите от сайта на ИВОБ.

КАНДИДАТСТВАНЕ ПО ПРОГРАМИТЕ **CGAP**, **CCSA**, **CFSA** И **CRMA**

През какви стъпки трябва да премина, за да придобия сертификат от The IIA?

Кандидатите задължително трябва да следват посочените стъпки, за да се сертифицират:

1. Попълнете съответните формуляри за регистрация и заявете предпочитаната сертификационна програма.

2. Изпълнете изискванията по отношение на образование и опит.
3. Предоставете формуляра „Характеристика на кандидата“, удостоверяващ Вашите морални качества.
4. Спазвайте Етичния кодекс на The IIA.

След успешно преминаване на изпитите кандидатът ще получи своя сертификат само след изпълнение на всички изисквания. След това задължително трябва да спазва изискванията на програмата за непрекъснато професионално обучение.

На какви изисквания трябва да отговарям, за да кандидатствам по сертификационните програми?

Всеки кандидат по програмите трябва да отговори на определени изисквания, включително за образование и професионален опит.

За да отговори на тези изисквания, кандидатът трябва да попълни и подаде в Института на вътрешните одитори в България формуляри, както следва:

1. За програмите **CGAP**, **CFSA** и **CRMA**:
  - характеристика на кандидата;
  - професионален опит;
  - диплома за образование;
  - копие на валиден документ за самоличност.
2. За програма **CCSA**:
  - характеристика на кандидата;
  - професионален опит;
  - валидационна форма;
  - диплома за образование;
  - копие на валиден документ за самоличност.

Изисквания за образование

Кандидатите трябва да притежават бакалавърска степен (4-годишен курс на обучение) или по-висока, или нейн еквивалент от акредитиран университет.

Кандидати, които не отговарят на горните условия за образование, могат да кандидатстват по сертификационните програми **CGAP**, **CCSA**, **CFSA** и **CRMA**, ако притежават две години „следгимназиално“ образование и 3 години общ професионален опит.

За допълнителна информация относно тази възможност, моля свържете се с **ИВОБ**.

Необходими документи: **Копие от диплома**

Изисквания за професионален опит

За да придобиете сертификат по някоя от сертификационните програми на The IIA трябва да притежавате професионален опит, както следва:

- **CGAP** – минимум 2 години професионален опит в сферата на одита в публичния сектор;
- **CCSA** – 1 година опит, свързан с осъществяването на контрол – например самооценка на контрола, одит, осигуряване на качеството, управление на риска или одит на околната среда;
- **CFSA** – 2 години професионален опит в областта на одита на финансови услуги;
- **CRMA** – минимум 2 години опит в сферата на контрола, управлението на риска, осигуряване на качеството и самооценка на контрола.

Формулярът за професионален опит трябва да бъде подписан от бивш или настоящ ръководител на кандидата и/или от притежател на сертификат по програмите на The IIA.

Необходими документи: **Формуляр за професионален опит**

Характеристика на кандидата

Кандидатите трябва да демонстрират висок морал и професионално отношение и да спазват Етичния кодекс, който е част от Международните професионални практики по вътрешен одит на The IIA. Това следва да бъде удостоверено с формуляр - характеристика на кандидата, който трябва да е подписан от бивш или настоящ ръководител на кандидата и/или от притежател на сертификат по програмите на The IIA.

Необходими документи: **Формуляр - характеристика на кандидата**

Документ за самоличност

Кандидатите трябва да предоставят копие от валиден паспорт или лична карта.

Допълнителен опит/обучение

CCSA кандидатите трябва да притежават най-малко седем часа опит като водещ (фасилитатор) на семинари за оценка на контрола, определяне на целите и процесите за тяхното постигане или да са преминали най-малко 14 часа допълнително обучение, свързано с темата.

Кандидатите могат да се регистрират по сертификационна програма и да се явяват на изпит, преди да отговорят на изискванията за професионален опит, но няма да получат сертификат, докато не бъдат изпълнени всички изисквания на програмата.

Допълнителният опит или обучение трябва да отговарят на изискванията, посочени във формуляра - CCSA Facilitation Validation Form. Формулярът може да бъде подаден заедно със заявлението за кандидатстване или да бъде представен по-късно.

Необходими документи: **Формуляр - валидационна форма**

Има ли други изисквания към кандидатите по сертификационните програми на The IIA?

Конфиденциалност: Кандидатите по сертификационните програми се съгласяват да запазят конфиденциалността на изпитите като не трябва да дискутират спецификите на съдържанието на изпитите с трети страни, освен с The IIA и ИВОБ. Непозволено разкриване на материал и информация от изпита ще бъде считано за нарушение на Етичния кодекс и може да доведе до прекратяване участието на кандидата в съответната сертификационна програма или други мерки.

Етичен кодекс: Кандидатите се съгласяват да спазват Етичния кодекс на The IIA.

Какво трябва да направя след като подам горепосочените формуляри и документи?

Кандидатстването по сертификационните програми се осъществява чрез онлайн приложението на **The IIA - Certification Candidate Management System (CCMS)**, което е създадено специално да Ви подпомага при регистриране и кандидатстване за всички изпити по сертификационните програми на Глобалния институт. Освен това приложението ще Ви даде възможност да преглеждате своята изпитна история, статус по отделните сертификационни програми, да обновявате Вашата лична информация и да се свържете по всяко време с отдела за обслужване на клиенти към Глобалния институт при настъпване на проблем.

Как се осъществява достъпът до системата Certification Candidate Management System (CCMS)?

Достъпът до **Certification Candidate Management System (CCMS)** се осъществява чрез потребителско име и парола.

Ако сте нов кандидат по сертификационните програми на The IIA и досега не сте използвали системата **CCMS** или сте забравили своето потребителско име и парола за достъп, моля обърнете се за съдействие към служителите на **ИВОБ**.

При забравена парола, може да използвате и опцията FORGOT YOUR PASSWORD (ЗАБРАВЕНА ПАРОЛА). След като вече имате достъп до системата, моля да редактирате Вашите лични данни при необходимост.

Навигационното меню на системата, намиращо се в ляво на екрана, Ви дава възможност да промените своята лична информация и парола за достъп, да проследите: документирани всички действия в системата, напредъка по всички сертификационни програми на The IIA, да попълните формуляр за регистрация по всяка от сертификационните програми на The IIA и да удостоверите изпълнението на изискванията за Непрекъснато професионално обучение (CPE) за вече придобит сертификат.

Вече имам достъп до системата Certification Candidate Management System (CCMS), но как да кандидатствам по желаната серификационна програма?

За да кандидатствате по желаната от Вас сертификационна програма, изберете менюто COMPLETE A FORM (ПОПЪЛВАНЕ НА ФОРМУЛЯР). Важно е да знаете, че системата Ви позволява достъп единствено до формуляри, които имате право да попълвате.

Менюто COMPLETE A FORM (ПОПЪЛВАНЕ НА ФОРМУЛЯР) се състои от три раздела:

- NEW FORM (НОВ ФОРМУЛЯР) - всички формуляри са групирани по наименованието на сертификационните програми. Изберете заглавието на дадения раздел, за да се покажат или скрият всички формуляри, включени в него. В случай че не успеете да завършите попълването на определен формуляр, Вие можете да го запазите и завършите по-късно. Формулярът автоматично се премества в IN-PROCESS FORMS;
- IN-PROCESS FORMS (НЕЗАВЪРШЕНИ ФОРМУЛЯРИ) - съдържа всички незавършени формуляри. Изберете формуляра, за да го завършите или редактирате;
- COMPLETED FORMS (ПОПЪЛНЕНИ ФОРМУЛЯРИ) - съдържа всички завършени формуляри.

Какви са таксите за кандидатстване за изпитите CGAP, CCSA, CFSA и CRMA?

Таксите за кандидатстване за всеки от изпитите CGAP, CCSA, CFSA и CRMA са както следва:

CGAP	CCSA	CFSA	CRMA	Членове	Нечленове
Регистрационна такса				\$ 115	\$ 230
Такса за явяване на изпит				\$ 380	\$ 495

Препоръчваме Ви да станете член на ИВОб, за да се възползвате от отстъпката в таксата. **Заявление за членство** може да намерите на интернет страницата на ИВОб. При нужда от съдействие, потърсете ни на тел.:

02/ 981 67 80; 02/ 986 28 08 или на e-mail: IABulgaria@mbox.contact.bg

След като сте попълнили формуляра и плащането е извършено и обработено, ще получите автоматична електронна поща EVENT-BASED EMAIL (ЕВЕ), съдържаща потвърждение за успешното плащане и следващи стъпки, ако са необходими такива, както и 180-дневния срок, в който трябва да си изберете дата и да се явите на изпит.

Какви са сроковете за кандидатстване по сертификационните програми **CGAP, **CCSA**, **CFSA** и **CRMA**?**

Кандидатите по сертификационните програми разполагат с период от 4 години от приемането и одобрението на документите за кандидатстване, в рамките на който трябва да положат успешно изпитите. Ако кандидатът не успее да се сертифицира по съответната програма в този срок, заплатените такси ще бъдат анулирани и не подлежат на възстановяване.

Всеки кандидат има възможността еднократно да удължи горепосочения период за явяване на изпит по някоя от сертификационните програми с още 12 месеца. За целта трябва да попълни формуляр, който се намира в секция COMPLETE A FORM (ПОПЪЛВАНЕ НА ФОРМУЛЯР) в системата **Certification Candidate Management System (CCMS)** и заплати такса в размер на \$250.

ПРОВЕЖДАНЕ НА ИЗПИТИТЕ

Как се провеждат изпитите за придобиване на сертификат **CGAP, **CCSA**, **CFSA** и **CRMA**?**

Изпитите за придобиване на сертификат се полагат чрез компютърно-базиран тест, което позволява тяхното провеждане през цялата година в над 500 локации по целия свят. Изпитите се провеждат на английски език. Тестовите въпроси са от затворен тип, като са дадени 4 възможни отговора, от които 1 е верен.

Къде в България мога да се явя на изпит по сертификационните програми на The IIA?

В България изпитите се провеждат в сертифицираните от Pearson VUE (www.pearsonvue.com) центрове:

- ИТСЕ (бул. „Цариградско шосе“ № 115 Г, ет. 1, Бизнес център „Мегапарк“, 1784 София);
- „С.А.Н.-ПРО“ ООД – Варна (ул. „Христо Самсаров“ № 14).

Кога ще науча резултата от изпита?

Изпитните резултати са конфиденциални и се разкриват само на кандидата и Института на вътрешните одитори (The IIA). Кандидатът получава резултати веднага след приключване на теста в изпитния център. Когато официалните резултати са налични в системата **Certification Candidate Management System (CCMS)**, кандидатът ще ги получи по имейл.

Колко точки са необходими за успешно преминаване на изпита?

Крайната оценка се определя от броя на въпросите, на които сте отговорили вярно и варира в диапазона между 250 и 750 точки. За да преминете успешно изпита е необходимо да имате минимум 600 точки, което покрива минималното ниво от знания, които е нужно да има всеки притежател на сертификат от The IIA.

Ако сте успели да издържите изпита, Вашият резултат няма да съдържа общия брой точки, които сте получили, а само индикация, че изпитът е преминал. При неуспех ще получите информация за Вашите точки в диапазона 250 и 599.

СЪВЕТИ ЗА УСПЕШНОТО ПОЛАГАНЕ НА ИЗПИТИТЕ

Как успешно да премина изпитите за придобиване на сертификат [CGAP](#), [CCSA](#), [CFSA](#) и/или [CRMA](#)?

За да имате успех при подготовката и явяването на изпитите, задължително трябва да сте концентрирани. Самоконтролът може съществено да допринесе за постигането на Вашите лични и професионални планове. Целта е да бъдете уверени, че давате най-доброто от себе си. За успешното преминаване на изпитите е необходимо да бъдете подготвени и да знаете какво да очаквате. За целта трябва:

1. Да сте с позитивна нагласа – бъдете уверени в своите знания;
2. Да се запознаете предварително с локацията на провеждане на изпита и със системата за тестване на Pearson VUE – уверете се, че знаете къде ще се състои изпита преди да настъпи датата на провеждане. Няколко дни преди провеждането на изпита се свържете с центъра, в който ще се проведе Вашия изпит, за да потвърдите мястото си;
3. В деня на Вашия изпит се явете около 30-60 минути преди началото;
4. Запознайте се с правилата на тест центъра на Pearson VUE за провеждане на изпита. Администраторът в изпитния център ще Ви покаже къде да оставите личните си вещи и

- ще Ви даде копие на правилата за кандидатите. Трябва да представите документ за самоличност;
5. Когато отговаряте на въпросите, разчитайте единствено на знанията си и не правете опити за преписване;
  6. Уверете се, че носите всички необходими документи;
  7. Започване на изпита: след като се идентифицирате, заемете своето място. Не започвайте да решавате теста веднага. Настанете се удобно. Времето започва да тече, когато видите първия въпрос.
  8. Съвети за деня на изпита:
    - Организирайте времето си така че да отговорите на всички въпроси и да остане време за проверка. Не оставяйте въпрос без маркиран отговор. Шансът да сте посочили верния отговор е поне 25%;
    - Отговаряйте на въпросите по реда на номерата им – не губете време в колебания над някой въпрос. Маркирайте всички въпроси, за чиито отговори се съмнявате, като кликнете върху бутона „Flag for Review“ в горния десен ъгъл на екрана и се върнете по-късно към тях, ако времето позволява.
    - Внимателно прочетете условието на всеки въпрос, за да определите какво точно се търси. Определете верния отговор, преди да сте прочели предложените възможни отговори. Целта е да не позволите на вариантите на отговори да повлияят на Вашия прочит на въпроса. Изберете най-добрия отговор. Ако не знаете отговора предположете, като първо отхвърлите всички отговори, които според Вас са грешни и изберете най-добрия възможен отговор.

СЛЕД ИЗПИТИТЕ ПО СЕРИФИКАЦИОННИТЕ ПРОГРАМИ CGAP, CCSA, CFSA И CRMA

Кога най-рано мога да положа отново изпит по сертификационна програма в случай, че не съм се справил успешно?

Кандидатите, които не са преминали успешно своя изпит или не са се явили в изпитния център в определения ден и час, ще трябва да изчакат 90 дни преди да заявят отново същия изпит.

Какво трябва да предприема след успешно преминаване на изпит по сертификационна програма **CGAP**, **CCSA**, **CFSA** и/или **CRMA**?

След успешно преминаване на изпита по желаната сертификационна програма и покриване на всички останали изисквания, кандидатът ще получи своя сертификат. ИВОБ ще уведоми всеки кандидат, когато неговият сертификат бъде доставен.

От притежателите на сертификати на The IIA се изисква ежегодно да поддържат своите професионални знания и умения, като ги актуализират съобразно измененията и развитието на стандартите, процедурите и техниките за вътрешен одит в специализираната област на отделните сертификационни програми. Всяка година притежателите на сертификати са длъжни да удостоверят изпълнението на изискваните CPE часове до 31 декември на съответната година. Те подават своите CPE доклади по електронен път в системата **Certification Candidate Management System (CCMS)**, която се намира на сайта на The IIA.

Глобалният институт изисква от притежателите на сертификат **CGAP**, **CCSA**, **CFSA** и **CRMA**, които осъществяват дейности по вътрешен одит или свързани дейности всяка година да докладват по 20 CPE, а непрактикуващите такива дейности по 10 CPE.

На кандидатите се предоставят по 20 CPE часа в годината на сертифициране и следващата за положените усилия при подготовката за изпит.

Повече информация относно начините за придобиване на CPE/CPD часове и всички изисквания към дейностите включени в програми за професионално обучение и развитие можете да научите от Административна директива № 4 на **английски език** и превод на изисквания за докладване на **български език**.